

Daniel Defoe
Daniel Defoe

Jurnal din Anul Ciumei

Traducere din limba engleză, prefată și note
de Antoaneta Ralian

ART

Să fi fost pe la începutul lunii septembrie 1664 când eu, ca de altfel și vecinii mei, am aflat din zvon public că ciuma ar fi izbucnit din nou în Olanda¹; în anul 1663 molima se dezlănțuise cu furie pe acele meleaguri, cu osebire la Amsterdam și Rotterdam, unde, spuneau unii, s-ar fi răspândit venind din Italia, în timp ce alții gândeau că ar fi venit din Levant odată cu avuțiile aduse acasă de flota turcă; alții își dădeau cu părerea că ar fi venit din Candia² și iarăși alții ziceau că din Cipru. Dar nu de unde a venit are însemnatate; toată lumea era însă de acord că în Olanda se stârnise din nou.

Pe vremea aceea nu aveam ziare tipărite, care să răspândească zvonuri sau dări de seamă despre ceea ce se întâmplă; și care să umfle faptele prin născocirile oamenilor, aşa cum aveam să văd mai târziu că se petrec lucrurile. Dar asemenea vești soseau până la noi prin scrisorile neguțătorilor sau ale altora care purtau corespondență cu țări străine, iar de la aceștia se lăteau mai departe prin viu grai; aşa încât noutățile nu erau aflate pe dată în toate colțurile țării, cum se întâmplă acum. Dar se pare că cei din Guvernământ primiseră o dare de seamă asupra adevăratei stări a lucrurilor și că ținuseră felurite sfaturi în legătură cu măsurile de stăvilire a molimei; toate acestea erau păstrate însă în mare taină. Așa se face că zvonurile s-au

¹ Cunoscutul scriitor englez Samuel Pepys (1633-1703) notează în celebul său *Jurnal*, la 4 mai 1664, că ciuma ar fi reapărut în Olanda. Amsterdamul, fiind un port internațional, care făcea negoț cu țări contaminate de ciumă din Asia, era privit cu mare îngrijorare de către englezi.

² Denumirea insulei Creta.

stins și oamenii au început să le dea uitării, ca pe niște fapte care nu ne priveau direct și care, nădăduiam noi, nu cuprindeau adevăr. Până la sfârșitul lunii noiembrie sau începutul lui decembrie 1664, când doi bărbați, despre care se spunea că ar fi fost franțuji, au murit de ciumă la Long Acre, sau mai bine zis la capătul de sus din Drury Lane. Familiile la care locuiau cei doi și-au dat osteneala să țină cât mai ascunsă întâmplarea; totuși, știrea a răzbit în vecini și a ajuns până la autorități. Acestea au simțit că-i de datoria lor să facă cercetări, pentru a constata ce-i adevărat și ce nu, astfel încât au fost trimiși la fața locului, în inspecție, doi medici și un felcer. Specialiștii au venit și, constatând pe ambele cadavre semnele vădite ale bolii, și-au exprimat în mod public părerea că cei doi au murit de ciumă. A fost înștiințat dascălul parohiei, care la rândul lui a anunțat Centrul parohial; iar în *Buletinul mortuar săptămânal*¹ știrea a fost publicată în felul obișnuit, după cum urmează:

Ciumă 2. Parohii contaminate 1

Oamenii s-au arătat foarte îngrijorați la aflarea acestei vești și întregul oraș începu să dea semne de alarmare, cu atât mai mult cu cât, în ultima săptămână a lunii decembrie 1664, încă o moarte avu loc în aceeași casă și ca urmare a aceleiași boli. După aceea spaimele se potoliră din nou vreme de vreo șase săptămâni, răgaz în care se spunea că nimeni dintre cei ce muriseră între timp nu avusesese semnele molimei pe trup, aşadar răul se domolise. Dar ceva mai târziu, pe la 12 februarie cred, s-a înregistrat o nouă moarte, în același chip, într-o altă casă, tinând însă de aceeași parohie.

Fapt care-i făcu pe oameni să-și întoarcă privirile spre partea aceea din oraș; și cum *Buletinele mortuare* arătau o neobișnuită

¹ *Buletinele mortuare* săptămânaile i-au pus la îndemâna lui Defoe datele statistice cuprinse în *Jurnal*. Aceste buletine apăreau sporadic încă din secolul al XVI-lea; din 1636 au început să apară regulat sub forma cunoscută de Defoe. Întocmite și publicate de Compania parohială, buletinele raportau numărul deceselor și cauzele care le-au pricinuit în fiecare dintre parohiile londoneze.

creștere a numărului de înmormântări în parohia St. Giles, lumea începu să bănuiască că în această parte a orașului se răspândise ciumă, și că mulți muriseră de mâna ei, cu toate că familiile se feriseră pe cât cu putință ca asemenea zvon să ajungă la urechea publică. Astfel de gânduri frământau mintea oamenilor și nimeni nu se aventura prin Drury Lane ori pe alte străzi considerate a fi contaminate, decât dacă-l mâna vreo nevoie arzătoare.

Creșterea numărului de decese înregistrate de *Buletinele mortuare* arăta după cum urmează: în mod obișnuit, în parohiile St. Giles in the Fields și St. Andrew Holborn numărul îngropăciunilor se ridică, mai mult sau mai puțin, la vreo douăsprezece, până la săptămâne sau nouăsprezece pe săptămână. Dar chiar din primele zile când ciumă își arătase colții, în parohia St. Giles, s-a observat o sporire considerabilă a numărului de înmormântări. De pildă:

Din 27 dec. la 3 ian.	St. Giles	16
	St. Andrew	17
3 ian. la 10 ian.	St. Giles	12
	St. Andrew	25
10 ian. la 17 ian.	St. Giles	18
	St. Andrew	18
17 ian. la 24 ian.	St. Giles	23
	St. Andrew	16
24 ian. la 31 ian.	St. Giles	24
	St. Andrew	15
31 ian. la 7 febr.	St. Giles	21
	St. Andrew	23
7 febr. la 14 febr.	St. Giles	24

Dintre care un deces datorat ciumei.

O creștere asemănătoare a numărului de înmormântări a fost observată și în parohiile St. Brides, care se învecina într-o parte cu parohia Holborn, precum și în parohia St. James Clerkenwell care se învecina cu Holborn de cealaltă parte. În aceste două parohii, de unde cota obișnuită a înmormântărilor săptămâna-

atingea cifra de patru, ori de șase ori de opt, de astă dată arăta după cum urmează:

Din	20 dec.	la	27 dec.	St. Brides	0
				St. James	8
27	"	3 ian.		St. Brides	6
				St. James	9
3 ian.	la	10 ian.		St. Brides	11
				St. James	7
10	"	17 "		St. Brides	12
				St. James	9
17	"	24 "		St. Brides	9
				St. James	15
24	"	31 "		St. Brides	8
				St. James	12
31	"	7 febr.		St. Brides	13
				St. James	5
7 febr.	"	14 "		St. Brides	12
				St. James	6

Lumea luă aminte la această creștere a morților în *Buletinele mortuare* cu o atât de mai mare neliniște cu cât era vorba de un anotimp în care buletinele sunt de obicei moderate.

Numărul obișnuit de înmormântări pe întregul oraș, înregistrat de *Buletinele mortuare*, varia între 240 și 300 pe săptămână. Ultima cifră era socotită de obicei ca foarte ridicată; dar după izbucnirea molimei s-a constatat o creștere succesivă a cifrei din *Buletine*, după cum urmează:

De	la	20	dec.	la	27	dec.	291	-
"	"	27	"	"	3	ian.	349	58
"	"	3	ian.	"	10	"	394	45
"	"	10	"	"	17	"	415	21
"	"	17	"	"	24	"	474	59

Acest din urmă *Buletin* a fost cu adevărat înfricoșător, întrucât înregistra cel mai mare număr de decese săptămânale cunoscut de la molima din 1656 înceoace.

Oricum, lucrurile se domoliră din nou, și cum vremea se dovedise foarte friguroasă, iar gerul care începuse în decembrie și continuase la fel de aspru până spre sfârșitul lui februarie adusese cu sine un vânt sfichiitor, deși nu prea puternic, *Buletinele* marcară o nouă descreștere a deceselor, sănătatea începu iar să domnească în oraș și toată lumea gândi că primejdia trecuse. Numai că în parohia St. Giles înmormântările tot se țineau lanț: mai cu seamă de pe la începutul lui aprilie nu scădeau sub douăzeci și cinci săptămânal, iar în săptămâna dintre 18 și 25 aprilie se înregistrară treizeci de decese, dintre care două atribuite ciumei și opt tifosului exantematic, socotit a fi cam tot același lucru. A crescut de asemenea și numărul total al celor morți de tifos exantematic, de la opt în săptămâna anterioară, la doisprezece în săptămâna de care vorbim.

Veștile ne alarmără din nou, și o cumplită îngrijorare cuprinse populația, mai cu seamă că acum vremea se schimbase, îndulcindu-se, iar vara bătea la ușă. Oricum, în săptămâna următoare speranțele reînfloriră iar, pentru că *Buletinele* descrescuseră și numărul total al morților scăzuse la 388, dintre care nici un deces din cauza ciumei, și numai patru pricinuite de tifos exantematic.

Pentru că în săptămâna ce urmă să se constate o nouă creștere, și molima să se facă iar simțită în două-trei parohii: St. Andrew Holborn, St. Clement Danes și, spre marea jale a orașului, se înregistra un deces chiar în centru, în parohia St. Mary Wool Church, adică în strada Bearbinder, lângă Bursă. În total, în acea săptămână muriseră nouă persoane de ciumă și șase de tifos exantematic. În urma cercetărilor se constatase totuși că franțuzul care murise în Bearbinder-lane locuise până de curând în Long Acre, în preajma caselor contaminate, și se mutase de acolo de frica bolii, fără să știe că se și molipsise.

Acstea se întâmplau la începutul lunii mai, și totuși vremea era încă moderată, schimbătoare și destul de rece, aşa încât lumea

mai nutrea speranțe. Ceea ce încuraja aceste speranțe era faptul că centrul orașului fusese crutat de boală; în toate cele 97 de parohii nu se declaraseră decât 54 de cazuri de ciumă, aşadar am început să ne spunem că boala a cunoscut, se vede, răspândire numai printre locuitorii unei anumite părți a orașului și că s-ar putea să nu se întindă mai departe. Cu atât mai mult cu cât în săptămâna următoare, adică de la 9 la 16 mai, nu s-au înregistrat decât trei noi cazuri de ciumă, și nici unul dintre ele în City¹ sau în Liberties², iar parohia St. Andrew nu a numărat decât cincisprezece înmormântări, ceea ce însemna o cifră foarte scăzută. E drept că parohia St. Giles îngropase treizeci și două de persoane, dar cum numai una dintre acestea murise de ciumă, oamenii începură să răsuflă ușurați. Buletinul săptămânal pe întregul oraș scăzuse de la 347 decese, în săptămâna precedentă, la 343. Preț de câteva zile ne păstrară speranțele, dar aceste zile au fost puține. Căci lumea nu se mai lăsa amăgită. Casele începură să fie cercetate și se descoperi că molima se întinsese în toate părțile și că zilnic mureau oameni de ciumă. Așa încât nădejdile noastre se clătină. Acum nimic nu mai putea fi tăinuit și curând ieși la iveală că molima se răspândise dincolo de orice nădejde sau amăgire. În parohia St. Giles puse se stăpânire pe câteva străzi, și familii întregi zăceau laolaltă doborâte de boală. Starea de lucruri începu să devină limpede și din *Buletinele* săptămânii următoare: ce-i drept, numai paisprezece dintre decese erau atribuite flagelului, dar acest lucru nu însemna decât înșelătorie și tăinuire, pentru că în parohia St. Giles fuseseră îngropate patruzeci de persoane și se dovedi că cea mai mare parte dintre acestea muriseră de ciumă, deși, oficial, moartea lor fusese pusă pe seama altor boli; și, cu toate că numărul total al deceselor nu depășise cifra de 385, iar creșterea față de săptămâna precedentă nu era mai mare de 32,

¹ City – pe acea vreme partea centrală a Londrei cuprinsă între vechile ziduri ale orașului.

² Liberties – cele unsprezece districte care înconjurau City și numărau, în 1661, 179.000 de locuitori.

totuși s-a comunicat că dintre cei decedați paisprezece muriseră de tifos exantematic și paisprezece de ciumă; dar noi ne încredințasem că în acea săptămână ciuma secerase în tot orașul cincizeci de vieți.

Următorul *Buletin*, acoperind perioada dintre 23 și 30 mai, raporta 17 cazuri de ciumă, dar înmormântările din St. Giles atinseseră numărul de cincizeci și trei, o cifră însăpmântătoare! Si dintre acestea numai nouă fuseseră atribuite ciumei. Dar la o examinare mai atentă efectuată de judecătorul de pace, și în urma cercetării făcute de primar, s-a constatat că în parohie se înregistraseră încă alte douăzeci de decese datorate ciumei și puse pe seama tifosului exantematic sau altor boli, asta în afară de cazurile trecute sub tăcere.

Toate acestea însă erau nimicuri față de ceea ce urma să vină în curând, pentru că acum vremea se încălzise de-a binelea și, încă din prima săptămână a lunii iunie, molima s-a întins cumplit. *Buletinele* au început să arate mari creșteri și morțile atribuite frigurilor, tifosului exantematic și bolii de dinți¹ au sporit mult. Căci toți cei ce puteau să-și ascundă adevarata boală o făceau, pentru ca vecinii să nu-i ocolească și să nu refuze a avea legături cu ei și, pe de altă parte, pentru a împiedica autoritățile să le încidă casele, lucru care, deși nu fusese încă înfăptuit, plutea sub chip de amenințare; iar oamenii se temeau tare numai la asemenea gând.

În cea de-a doua săptămână a lunii iunie, greutatea moliei continua să cadă tot pe parohia St. Giles, care îngropase 120 de morți; dintre aceștia, potrivit *Buletinelor*, 68 fuseseră bolnavi de ciumă; toată lumea vorbea însă că cel puțin o sută dintre ei fuseseră ciumați, dacă ar fi fost să socotim după numărul obișnuit de morți din această parohie, aşa cum a fost arătat el mai sus.

¹ Conform unor consemnări ale doctorului John Arbuthnot, prieten și colaborator al lui Swift și Pope, pe acea vreme zece la sută dintre sugari mureau din pricina maladiilor de dentiție, care ajungeau până la cangrena maxilarelor.

Până în această săptămână, în cele 97 de parohii din City nu avusese loc nici un deces, cu excepția franțuzului aceluia de care am vorbit. De astă dată însă, se înregistrară patru decese și în City: unul în Wood Street, unul în Fenchurch Street și două în Crooked-lane, Southwark rămăseseră însă neatins; de această parte a fluviului nu avusese loc încă nici o moarte.

Eu locuia în parohia Aldgate, la jumătatea drumului dintre biserică Aldgate și Whitechapel Bars, în stânga, sau mai bine zis în capătul de nord al străzii; și cum flagelul nu se întinse până în această parte a orașului, cei din vecinătatea mea își duceau mai departe viața în tihă. Dar în celălalt capăt al străzii se întăpânia o mare înfrigurare; iar oamenii mai avuți, mai cu seamă nobilimea mare și mică de prin partea de vest, se porni în chip cu totul neobișnuit să părăsească orașul într-un adevărat puhoi, cu întreaga familie și servitorime. Lucrul acesta putea fi observat cu deosebire în Whitechapel, adică pe strada unde locuiau eu. Într-adevăr, pe aici nu vedeaui alta decât furgoane și căruțe încărcate cu calabalacuri, femei, slugi, copii etc. Sau cupeuri pline cu familii de neam mare, cu vizitii care-i slujeau, toți grăbindu-se să iasă din oraș; după care își făceau apariția alte furgoane și căruțe goale, cai de rezervă însoțite de servitori, care, neîndoioinic, fie că se întorceau, fie că erau trimiși de la țară ca să aducă noi evacuați. Pe lângă aceștia, puteau fi văzuți numeroși oameni călare, unii singuri, alții întovărășiți de slugi și, îndeobște, toți încărcați de bagaje și pregătiți pentru un drum lung, după cum îi arăta înfățișarea.

Toate astea alcătuiau o priveliște tristă și înfricoșătoare, mai ales că o aveam zi și noapte în fața ochilor; într-adevăr, pe nimic altceva nu-ți puteau poposi privirile. Si priveliștea stârnea în mine gânduri posomorâte, legate de nenorocirea care avea să se abată asupra orașului și de soarta vitregă a celor ce aveau să rămână în el.

Timp de câteva săptămâni, exodul acesta a fost atât de năvalnic, încât nu era chip să te apropii de ușa primarului decât cu mare greutate; în asemenea hal se înghesuia și se îmbulzea acolo multimea pentru a obține certificatele de sănătate de care aveau nevoie

cei ce porneau la drum; căci fără acestea nu era cu putință să treci prin alte orașe, sau să tragi la vreun han. Si cum în tot acest timp nu murise nimeni între zidurile ce împrejmua City, primarul elibera fără să pregete certificate de sănătate tuturor locuitorilor celor 97 de parohii și, un timp, chiar și celor din Liberties. Exodul, ziceam, a ținut câteva săptămâni, mai bine zis pe întreg parcursul lunilor mai și iunie, și a fost cu atât mai însuflareit cu cât se stârnise zvonul că urmează să iasă un ordin de la cârmuire ca să se așeze tot felul de piedici și bariere pe drum, pentru a împiedica lumea să mai plece, și că orașele din cale nu vor mai îngădui cetătenilor din Londra să treacă prin ele, ca nu cumva să răspândească molima. Dar nici unul dintre aceste zvonuri n-a avut alt temei decât născocirea minții omului; cel puțin la început.

La această vreme am început să dezbat cu seriozitate în sinea mea cazul propriei mele persoane, și anume ce-mi rămânea de făcut; cu alte cuvinte, dacă să iau hotărârea de a rămâne în Londra, ori să-mi zăvorăsc casa și să fug, aşa cum făcuseră cei mai mulți dintre vecinii mei. Înfățișez această situație cu lux de amănunte pentru că s-ar putea să le fie de folos urmălor mei, dacă se vor afla vreodată în asemenea necaz și în asemenea cumpăna, urmând să aleagă o cale; și de aceea voi ca astă povestire să treacă în ochii lor mai curând drept o îndrumare decât o istorie a faptelor mele, ținând seama că pe ei nu-i va interesa nici cât negru sub unghie ce s-a întâmplat cu persoana mea.

Aveam două cai de ales: una era aceea de a-mi vedea mai departe de afacerile și de negoțul meu, care erau importante și în care îmi investisem întregul avut; cealaltă era salvarea vieții dintr-o atât de cumplită calamitate, pe care o vedeam abătându-se asupra întregului oraș; și care, oricât ar fi fost ea de gravă, privită prin spaimele mele, ca și ale semenilor mei, căpăta dimensiuni și mai mari.

Prima din cele două cai era de mare însemnatate pentru mine; îndeletnicirea mea era aceea de șelar¹ și cum afacerile pe

¹ Pe vremea povestitorului, șelarii vindeau, în afara șeilor, tot felul de articole de pielărie necesare călăreștilor și călătorilor.

care le conduceam nu țineau doar de o simplă prăvălie sau du-gheană, ci se desfășurau printre neguțătorii care aveau legături cu coloniile englezești din America, mărfurile mele se aflau în bună parte în mâinile acestora.

Ce-i drept, nu eram căsătorit, dar aveam o familie întreagă de slujitori care mă ajutau la treburi, aveam o casă, o prăvălie și un depozit de mărfuri arhiplin. Și, ca să fiu scurt, a părăsi toate acestea aşa cum trebuie părăsite în atare împrejurări, adică fără a le lăsa în seama unui supraveghetor sau a vreunei persoane de încredere, ar fi însemnat să risc nu numai ruina negoțului, dar și a mărfurilor, într-un cuvânt a întregii mele avuții.

Aveam un frate mai vîrstnic care se găsea pe atunci la Londra, unde se statonnicise de câțiva ani, după ce se întorsese din Portugalia și, cerându-i sfatul, răspunsul lui a constat din cele patru cuvinte care au fost cândva rostite într-o împrejurare cu totul diferită: *Omule, salvează-ți viața.*

Așadar, fratele meu era de părere să mă evacuez la țară, după cum de altfel se hotărâse să procedeze și el cu familia lui. Mi-a spus că afilase el, pare-se pe alte meleaguri, că cel mai bun leac împotriva ciumei este să fugi din calea ei. Argumentele mele că ar însemna să-mi năruiesc negoțul, avutul, îndatoririle au fost respinse cu desăvârșire. Mi-a răspuns cu argumentul folosit de mine în favoarea rămânerii pe loc: A pretinde că-mi încredințez viața și sănătatea în mâinile Domnului însemna cea mai puternică dezmințire a temerilor mele de a-mi pierde negoțul și avutul. Căci, spunea fratele meu, n-ar fi mai înțelept să-i încredințezi Domnului șansa sau riscul de a-ți pierde negoțul, în loc să înfrunți o primejdie de neînlăturat și să-i încredințezi Lui viața?

Nu-i puteam răspunde că n-am unde să mă duc, deoarece aveam prieteni și neamuri în Northamptonshire, de unde se trăgea familia noastră; și, mai cu seamă, unica noastră soră care locuia în Lincolnshire se arătase foarte doritoare să mă primească și să mă găzduiască.

Fratele meu, care-și și trimisese soția și cei doi copii în Bedfordshire și luase hotărârea să-i urmeze, mă îndemna foarte serios

să părăsesc Londra; la un moment dat am hotărât să-i urmez povăta, dar la vremea aceea n-am putut găsi un cal; căci, deși nu s-ar putea spune că toată lumea plecase din Londra, caii, în schimb, părăsiseră cu toții orașul. Timp de câteva săptămâni în întregul oraș nu a fost chip să cumperi sau să închiriezi un cal. Atunci am luat hotărârea să o pornesc pe jos, însotit de un slujitor, aşa cum făceau mulți alții și să nu tragem la nici un han, ci să luăm cu noi un cort ostășesc și să dormim în câmp, întrucât vremea era foarte călduroasă și deci nu ne pândeau primejdia de a răci. Am spus „aşa cum făceau mulți alții“, pentru că erau numeroși cei care procedau astfel, mai cu seamă printre cei care fuseseră pe front în ultimul război, de la care nu trecuse multă vreme. Și, vorbind despre cauzele secundare ale molimei, trebuie să spun că dacă cea mai mare parte din lume ar fi călătorit în acest chip, boala nu s-ar fi întins în atâtea alte orașe și case, după cum s-a întâmplat, spre marea pagubă și distrugere a bunăstării poporului.

Dar tocmai atunci, slujitorul pe care plănuisem să-l iau cu mine mi-a tras chiulul: însăjumătă de năvala molimei, și nefiind sigur când aveam eu de gând să plec, și-a luat singur măsuri de apărare și m-a părăsit; aşa că planurile mele au fost zădănicite; și, nu știu cum, mereu descopeream că, într-un fel sau altul, ceva se punea în calea hotărârilor mele de a pleca. Acest lucru mi-a adus în minte niște gânduri care ar putea fi socotite drept o digresiune fără rost; anume, mi-a intrat în cap că toate obstacolele își aveau obârșia în voința cerească.

Pomenesc de această meditație a mea întrucât e cea mai bună metodă pe care ar putea-o folosi cineva într-o împrejurare asemănătoare, mai cu seamă dacă-i vorba de cineva care face din datorie o problemă de conștiință; e bine să chibzuiești la toate micile întâmplări care au loc în acea perioadă și să le privești în complexitatea lor; adică în felul cum se înlanțuie între ele și în felul cum toate laolaltă se leagă de chestiunea asupra căreia urmează să hotărăști tu, și atunci, cred, poți considera că ceea ce-ți dictează ție conștiința este un semn al proniei cerești. În